

AHOL ÁLLOK, AHOL MEGYEK Czigány Lóránt önéletrajza

Czigány Lóránt, annyi társával egyetemben, az ötvenhatos magyar forradalom vérbefojtása után menekült el szülőhazájából, Angliában telepedett le, az oxfordi egyetemen fejezte be Szegeden kezdett felsőfokú tanulmányait, dolgozott a British Museum könyvtárában, amerikai és angliai egyetemeken. Mint irodalomtudós írt egy sikeres angol nyelvű összefoglalást a magyar irodalom történetéről, írt egy Budapesten megjelent könyvet a magyar irodalom 19. századi angliai fogadtatásáról és több kötetre való tanulmányt a 20. századi magyar irodalomról, mindenekelőtt a nyugati emigráció irodalmáról. Szerepet vállalt az emigráció kulturális, irodalmi mozgalmában, egyik megszervezője volt a nagyhírű Szepsi Csombor Körnek, amely az Angliában élő magyar írástudókat gyűjtötte össze, konferenciákat rendezett és könyvkiadással is foglalkozott. Igen korán kapcsolatba került a hazai értelmiségek azon képviselőivel, akik párbeszédet és együttműködést kezdeményeztek a nyugati világ magyarjaival. Bekapcsolódott az Anyanyelvi Konferenciák tevékenységébe, 1990 után rövid időre diplomáciai munkát vállalt, s rendszeresen végez tanári munkát magyarországi egyetemeken.

Új könyvének címe Kisfaludy Károly *Szülőföldem szép határa* című versére utal: „Ahol állok, ahol megyek / Mindenkor csak feléd nézek”. Czigány önéletrajza, ahogy alcíme mondja: „Magyarországi tanulóéveim”, mégsem a honvágy könyve, inkább a beszámolóé és a számadásé. Valóban az angliai magyar író és tudós hazai tanulóéveinek, egyszerűsége és közöttük változó, szüntelen mozgásban lévő, nagy személyes és közösségi válságokat produkáló történelemnek a krónikája, a magyar emlékiratirodalom hagyományai szerint. Ezek a hagyományok arra utalnak, hogy a memoár egyszerre ad beszámolót az emberi és írói személyiség fejlődéséről, alakulásáról és rajzot a korról, amelynek kedvező vagy mostoha viszonyai között ennek a személyiségnek meg kell találnia tennivalóit, ki kell alakítania világképét. Czigány Lóránt vidéki magyar városokban élte le ifjúságát: Gyöngyösön volt kisgyerek, Sátoraljaújhelyen kö-

zépiskolás (amíg lehetett, az ottani piarista gimnáziumban), majd Szegeden egyetemi hallgató. Tapasztalatairól, magáról a korszakról igen gazdag, hiteles és eleven képet rajzol, és ugyancsak személyes közelségből mutatja be a korszakot és az ő „tanulóéveit” egyformán lezáró 1956-os forradalom szegedi napjait is. (*Kortárs Kiadó*)

POMOGÁTS BÉLA

HUIZINGA, A REJTŐZKÖDŐ

Ki az a 20. századi holland történész és kultúrfilozófus, aki „szellemi, írói habitusának” legalapvetőbb motívuma a rejtőzködés, aki nek valamennyi munkáját áthatja a múltba merülő melankólia, aki írásművészetére a képi ábrázolásmód jellemző?

Az igényesebb olvasó bizonyára könnyen kitalálja, hogy Johan Huizingáról van szó, akit Magyarországon elsősorban *A középkor alkonya*, *A holnap árnyékában*, *Homo ludens* és az *Erasmus-életrajz* szerzőjeként ismerhetünk.

A 20. századi holland kultúrában a képzőművészet képviselőin kívül talán csak neki sikerült világhírnévre szert tennie. További népszerűsítéséhez a magyar olvasók körében bizonyára hozzájárul az a három Huizingamű, amelyet Balogh Tamás (fordítás) és Gera Judit (bevezető tanulmányok) adott közre *Huizinga, a rejtőzködő* címmel. Ez a kötet saját életútjához (*Utam a históriához*) valamint saját kultúrájához való viszonyában (*Hollandia szellemi ismérve, Jan Veth élete és művei*) kívánja bemutatni.

Az *Utam a históriához* című műve Huizinga „históriához” vezető útjának a története. Önéletrajz. A műből megtudhatjuk, hogy a történeti érdeklődést az íróban a groningeni diákegylet egyik utolsó jelmezes felvonulása ültette el, amely Edzard fejedelem 1506-os groningeni bevonulását volt hivatott megidézni. Életútját bolyongásként ábrázolta: kisiskolásként Andersen meséinek bűvöletében élt, miközben társai Vernét bűjták. A litvánban jobban előrehaladt, mint a szláv tanulócsoporthoz, a héberben, mint a teológus-jelöltekhez.... A holland fejlődés előnyeiről és a holland életminőség magas színvonaláról a *Hollandia szellemi ismérve* című munkájában ír. A holland történelem mellett nagy figyelmet

szentel kora politikai viszonyainak. A tanulmány egy haarlemi ház homlokzatán olvasható felirat számbavételével kezdődik, és Orániai Vilmos mondatával végződik, aki ugyanazokat az értékeket fogalmazza meg, mint a házfelirat: a hűséget, a kitartást, a keresztény etika értékrendjéhez és a nemzeti történelem szellemiségéhez való rendíthetetlen ragaszkodást.

A századfordulós Hollandia egyik legnépszerűbb festője, grafikusa és műkritikusa volt Jan Veth, akinek az életrajzát a jóbarát Hui-zinga írta meg. Ebből közöl részleteket Balogh Tamás (*A mozgalomban. A portréfestő. Az ember és a költő*). Hui-zinga 1895-ben találkozott először Veth-tel, 1905-től kezdve rendszeresen leveleztek. Barátságuk igazán szorosra akkor fonódott, amikor a *De Gids* című kulturális folyóirat szerkesztőségében munkatársak lettek. Veth 1925-ben halt meg, Hui-zinga tartott róla megemlékező előadást, ekkor merült fel egy részletesebb életrajz gondolata. (*Balassa Kiadó*)

GUBIK ANIKÓ

MIGUEL DELIBES: AZ ERETNEK

Miguel Delibes, a mai spanyol irodalom egyik nagy öregje (1920) — a magyar közönséghez még nem jutott el —, új regényével a megszokottnál is nagyobb érdeklődést keltett. Közel ötszáz oldallal ez legerjedelmesebb műve, először nyúl történelmi tárgyhoz, s az éppen az „eretnekek kinyomozása”, az inkvizíció. Sokszor vitatott, fájdalmas téma, mely manapság ismét foglalkoztat. Az író is mottóként a pápa egy 1994-es beszédét idézi „a vallásháborúkról, inkvizíciós törvényszékekről s a személyi jogok megsértésének más formáiról”. Nincs tehát egyház- vagy vallásellenes írásról szó.

A középkori inkvizíció a dél-európai országokban akarta tűzzel-vassal megakadályozni tévtanok terjedését, de századokkal később is működött hasonló a kálvínista Genfben. A legnagyobb port Giordano Bruno megégetése és Galilei római pere verte fel, a legrosszabb hírre azonban a spanyol inkvizíció tett szert. A valósi egységet államérdeknek tekintő 15. század végén kezdte üldözni a zsidókat, akik kitűzésük elkerülésére keresztelkedtek meg, de titokban tovább gyakorolták vallásukat; később Erazmus és Luther követői ellen léptek fel. Erről, a spanyol protestantizmus kez-

deteiről és első elítélteiről szól az *El hereje* (*Az eretnek*) című regény.

Fő alakja Cipriano Salcedo jómódú gyapjúkereskedő. Születése anyja életébe került — apja soha nem is tudta neki megbocsátani —, és soha igazán nem szeretete senki, csak a dajkája. Ez aztán utolsó lépéseit is kíséri. Valladolid városában 1559. május 21-én folyt le a több órás *actus fidei*, portugál eredetű szóval autodafé. Öten — közöttük Salcedo — máglyán fejezik be életüket, hatot kivégeznek és tetemüket elégetik egy sírjából kiásott nő maradványaival együtt. Mások büntetése vagyonlekobzás, börtön és vezekelőruha viselése. Ott válaszol így II. Fülöp király egy elítéltnak: „Ha a fiam oly gonosz volna, mint te, magam vinnék fát máglyájához!”

Az uralkodó jelenléte is mutatja a világi hatalom érdeklődését e perek iránt. Szerepe nem merült ki abban, hogy az egyházi ítéleteket állami szolgák hajtogatták végre. Sokszor a Szent Hivatalt vették igénybe, ha valaki az állam biztonságát vagy érdekeit veszélyeztette. A vallás és a politika ilyen keverése végső fokon nem használt sem az államnak, sem az egyháznak.

Amikor 1834-ben az inkvizíciót királyi rendelettel megszüntették, már csekély befolyást gyakorolt, a 18. században viszont — halálos ítéletek és kínvallatás nélkül — még a tudományos és szellemi fejlődés kerékkötőjének bizonyult.

Delibes a kemény inkvizíció korát és ma érthetetlen, sőt megbotránkoztató eljárását mutatja be; tárgyilagosan, szinte szenvtelenül vezet végig egy ember életútján. A történet drámaisága nem a hangvételben van, hanem az eseményekben: szereplői őszintén keresik az igaz utat, egyik-másik javait is kész feláldozni. A döntő órában azután különböző magatartást tanúsítanak: megtagadják az új tanokat életük vagy üdvösségük megmentése érdekében, mások megtörve vagy büszkén vállalják a halált, talán imával az ajkukon, mint Salcedo.

Történetük a türelmesség és a lelkiismereti szabadság himnuszává lett Miguel Delibes tollán. Az olvasó pedig jobban megérti az egyik legnagyobb spanyol költő, az ágostonrendi Luis de León szavait felmentéssel végződő pere után: „Nem szeretnék a menyországba a valladolidi kapun át (vagyis az inkvizíció segítségével) bejutni.”

RÓNAI ZOLTÁN